

BOTANIKAI VONATKOZÁSÚ MOZAIKOK A RÉGI FŐISKOLA BIOLÓGUS HALLGATÓINAK ÉLETÉBŐL

Írta: KISS ISTVÁN

Főiskolánk fennállásának száz éves ünnepe alkalmából mozaikszerű képet próbálunk rajzolni arról is, milyen volt egykor az életről szóló Scientia amabilis híveinek felkészülése arra az életpályára, amely az élő természet ismeretét és szeretetét egymást követő nemzedékekbe oltotta. E kép azonban csupán századunk első évtizedéről tájékoztat, arról az időszakról, amikor a tanárrá való felkészítés munkája már itt is határozott formát öltött. A mozaikok kövecskéi részben tárgyi emlékekből, részben az akkori tanulmányi munkára való visszaemlékezésekből, részben pedig néhány életút megrajzolásából adódnak.

Szólunk röviden a Pedagógiumban folyó biológiai, elsősorban botanikai tanulmányi munkáról, a tantervi foglalkozásokon kívüli elmélyedést biztosító Biológiai Collatio szerepéről, majd visszapillantunk néhány biológus hallgató tanulmányaira és tanári életútjára.

I. A régi Főiskola biológus hallgatóinak tanulmányi munkája

A régi Főiskola biológus hallgatói még sokrétű képzésben részesültek. Az akkori tanterv szerint tulajdonképpen két szakcsoport működött, a humán és a reál irányú. A humán szakcsoport a magyar irodalmat és nyelvészetet, a történelmet és földrajzot, majd a német nyelvet foglalta magába. A reál szakcsoport hallgatói viszont többnyire külön tanszéken matematikát, fizikát, kémiát, biológiát, illetve testnevelést tanultak. Hogy a működési helyen, vagyis az akkori időkben mind jobban szaporodó polgári iskolákban ki milyen tárgyat vagy tárgyakat tanított, az többnyire később, a tanári életpálya első éveiben dőlt el, részben a szakmai vonzódás, részben pedig az adott körülmények szerint.

A szakcsoporton belüli differenciálódás kezdeményei azonban már rendszerint a harmadik évfolyamban megmutatkoztak. Volt matematikus-fizikus vonzódású egyéniség, aki a kémiát és biológiát, illetve a testnevelést inkább csak szükségből tanulta, de voltak biológus-kémikus érdeklődésűek is, akik a matematika és fizika elvontabb világát szívesen cserélték fel a kémia és biológia változatosabb stúdiumaival. A testnevelés is kedvelt tantárgy lehetett.

A sok szak egyrészt nehezítette a valamely irányban elmélyedő munkát, másrészt viszont olyan szintézist adott, amely az egész anyagi világról szóló akkori ismeretrendszert szinte teljes egészében átfogta. E tanulmányi rend a világkép kialakítását illetően magában is nagy előnyt jelentett, nem is beszélve arról, hogy a négy-öt szak birtokában az elhelyezkedés is könnyebbé vált. Mindenesetre a négy-öt szakos képzés tág látókört biztosított. Az 1930-as években magam is működtem idős tanítóképző-intézeti tanárokkal, akik egykor, századunk elején a Pedagógium biológus hallgatói is voltak. Emlékszem, a matematikát vagy fizikát tanító idős kartársak nemcsak a kémiában, hanem a biológiában is biztonságosan mozogtak, s úgyszintén a biológusok is a matematika és a fizika terén imponáló tájékozottságról tettek tanúságot.

A következőkben csak a reál szakcsoportban folyó biológiai, illetve botanikai tanulmányi munkáról emlékezünk. Bepillantunk a tanulmányi rendbe, a botanikai studiumok körében végzett elméleti és gyakorlati munkába, s ennek során bemutatjuk e tárgyakat oktató neves tanárokat is.

A Pedagógiumban folyó biológiai, illetve botanikai studiumok általában logikusan épültek egymásra, bár az oktatás tartalmában és formájában változások még mindig mutatkoztak. Az elméleti tárgyak az első évfolyamon kizárólag alapozó jellegűek, a hallgatók így a botanikának is az „általános” részét tanulták. A sejtek, szövetek és a szervek tárgyalását azok funkcionális méltatása is kísérte, de a második évfolyamon rendszerint kisebb mérvű élettani-ökológiai studiummal is kísérleteztek. A második évfolyam súlypontozottan a gyűjtő munka időszaka volt. A hallgatók pl. az ún. egyéni herbárium legnagyobb részét az évvégi tavaszi, illetve nyári szünetben gyűjtötték össze. Minden hallgató egyéni herbáriuma többnyire az illető lakóhelyének, szülőföldjének növényzetét tartalmazta, így jó néhánya flóragyűjtemény-értékűnek volt tekinthető. Ezek feldolgozása a harmadik évfolyam jelentős kutató-jellegű tanulmányi munkája volt. Az egyéni herbáriumok gyarapodásához az intézeti nagykirándulások is hozzájárultak. Az elméleti, illetve előadási anyagot gyakorlati foglalkozások egészítették ki. Minden hallgató a részére egész évre kiadott mikroszkóppal végezte a gyakorlatokat. A gyakorlati foglalkozásokon meghatározott számú sejtteni és szövettani metszet-preparátumot készítettek.

A hallgatók tanulmányi munkája elsősorban az előadási és gyakorlati foglalkozásokra alapozódott. Rendszeresített növénytani tankönyv nem állt rendelkezésükre, ezért az előadások jegyzetelése igen fontos volt. Egy-egy hallgató olykor az előadások indigós sokszorosításával is próbálkozott. Időnként litografált jegyzetek is napvilágot láttak.

Ilyen körülmények között a korabeli néhány botanikai kézikönyv is nagy szerepet játszott a hallgatók felkészülésében. Századunk elején, a kb. másfél évtizedre nézve a következő munkák voltak nevezetesebbek: ISTVÁNFI GYULA: Magyar ehető és mérges gombák könyve (1899); DEGEN ÁRPÁD: Gramina Hungarica (1902); HOFFMANN—WAGNER: Magyarország virágos növényei (1902); HOLLÓS LÁSZLÓ: Magyarország Gasteromycetái (1903); CSEREY ADOLF: Növényhatározó (1906); WAGNER JÁNOS: Magyarország gyomnövényei (1908); MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR: A növények táplálkozása (1909); FILARSZKY NÁNDOR: Növénymorphológia (1911); HOLLENDONNER FERENC: A fenyőfélék fájának összehasonlító szövettana (1913). A növényrendszertani tanulmányokban nagyon népszerű volt SZUTÓRISZ FRIGYES: A növényvilág és az ember c., 1905-ben megjelent részben népszerűsítő munkája. E művek néhányja azonban csak részismeretet nyújtott, s inkább csak az elmélyedők részére. Az intenzívebb tanulmányi munkát segítő könyvek csak az első világháború után jelenhettek meg. Ilyenek elsősorban SZABÓ ZOLTÁN: A növények szervezete (1922) és JÁVORKA SÁNDOR: Flora Hungarica (1925) c. műve.

A Főiskolán századunk első évtizedeiben a növénytant a következő tanárok adták elő:

VÁNGEL JENŐ (1864—1918). A Budai Polgári Iskolai Tanárképzőre (Pedagógium) 1900-ban került mint rendes tanár. Ugyanítt 1910-től mint az egész intézmény igazgatója is működött. Elsősorban zoológus volt, de 1907-ig a növénytani stúdiumokat is ő adta elő. Oktató-nevelő munkája igen nagy hatásfokú volt. Hatalmas magánkönyvtár birtokosa, amivel az akkori könyvszegény időkben tanítványai munkáját mindig segítette. Többnyire esztendőnként nagy gyűjtőkirándulásokat is szervezett. Nagy szervező egyéniségével a kirándulásokra és tanulmányutakra, illetve az egyébként szerényen ellátott intézmény felszerelésére és fejlesztésére támogatásokat nyert meg. Közéleti tevékenysége is jelentős volt. Éveken át elnöke az Országos Pedagógiai Könyvtárnak és Tanszermúzeumnak, s korábban a Rovartani Lapok társszerkesztőjeként is működött. Tudományos munkássága is igen jelentős. A Lepidoptera csoport neves szakértője, de szövettani, összehasonlító bonctani és az édesvízi gerinc-

teleneket ismertető munkái is nagy figyelmet keltettek. A tudós zoológus azonban *botanikai tudását* is csillogtathatta, úgyannira, hogy az „Adatok az almafélék gyümölcsseinek morfológiájához” c. munkáját a Margó-féle pályadíjjal jutalmazták. Több jutalmazott munkája jelent meg. Résztvett a Balaton tudományos feltárásában is, s a Magyar birodalom állatvilága (Fauna Regni Hungariae) c. kiadványnak is társszerzője volt. Az Athenaeum által kiadott „Nagy Képes Természetrajz”-ban (1899) az állattani rész szerzője. A Magyar Tanítóképzőben és a Tanszer-Múzeum Hivatalos Értesítőjében (1902—1903) az állattan és növénytan tanításáról, illetve iskolai gyűjtemények előállításáról több tanulmányt írt.

SCHILBERSZKY KÁROLY (1863—1935). A Főiskolán 1908-tól 1910-ig adta elő a növénytant. Korábban egyetemi tanársegéd, 1894-től a budai Kertészeti Tanintézet tanára, majd 1904-től a budapesti Tudományegyetem magántanára. A Közgazdasági Egyetemen 1922-ben a növényvédelem tanára lett. Nevezetes volt a Növénytan (1901) és a Gyógyszerismeret c. könyve. Igen jelentős tudományos munkássága főként a növénybetegségek feltárásában nyilvánult. Felfedezte a burgonyarák kórokozóját. Igen jelentős munkája az „Adatok a Penicillium alak és élettanához” c. dolgozata, amely a Math. és Term. Értesítőben 1911-ben jelent meg. A gabonarozdára és egyéb kórokozó gombára vonatkozó vizsgálatai és értekezései ugyancsak igen jelentősek. A növények fejlődésében több rendellenességet is ismertetett. Közéleti téren mint a Növénytani Közlemények szerkesztője 1902-től 1906-ig dolgozott.

MOESZ GUSZTÁV (1873—1946). A Főiskolán 1910-től adta elő a növénytant, s egyben 1911-től a Magyar Nemzeti Múzeum növénytani osztályában mint igazgató-őr nyert kinevezést. Eleinte az ásványtan iránt érdeklődött, több jó munkát is írt, de hamarosan az alsóbbszervezettségű növények, az algák és a gombák kutatásával jegyezte el magát. Brassói középiskolai tanár korából (1899—1906) származik a „Brassó állóvizeinek mikroszkopikus növényzete” c. értekezése. Feldolgozta Budapest környékének gombaflóráját, s több gombarendellenességet is ismertetett. Kiváló pedagógusegyéniség és egyben élesszemű kutató volt. Emlékét a Moesia nevű gombagenusz őrzi.

HOLLENDONNER FERENC (1882—1935). A Műegyetem Növénytani tanszékén 1905-től mint tanársegéd dolgozott, majd ugyanitt 1914-ben magántanárrá habilitáltak. A Főiskolára rendes tanárrá 1921-ben nevezték ki. Gondos oktató-nevelő munkája mellett tudományos téren is jelentős eredményeket ért el, különösen az összehasonlító növényészettan terén. Úttörő munkája volt „A fenyőfélék fájának összehasonlító szövettani vizsgálata”, amely 1913-ban jelent meg. Újat alkotott a hazai prehisztórikus fák és faszenek vizsgálata terén is (1925). A mikrotechnikában úgyszintén kiváló volt. Idevonatkozóan kedves epizóddal emlékezett vissza rá GREGUSS PÁL, aki a 20-as évek első felében tanársegéde volt. Mikroszkópos gyakorlaton az egyik hallgató tovább tartotta láng felett az Eau de Javelle által kezelt metszetet, mire az megpörkölődött, s a sejtfal szerkezete további festés nélkül is differenciálódott. GREGUSS odavitte a „tönkreégett” preparátumot, mire HOLLENDONNER megjegyezte: „Ez nagyon érdekes ...” — s ettől kezdve behatóan foglalkozott antrakotómiával.

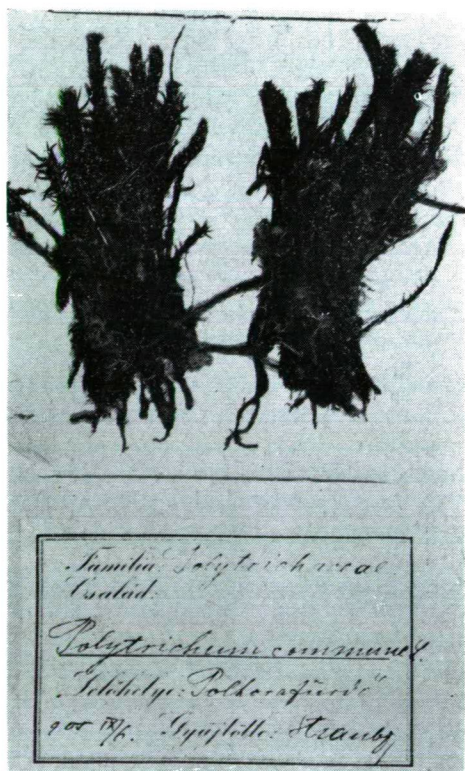
A tanulmányi rend szoros tartozéka volt a *virágos és virágatlan növények gyűjtése*. Ez mintegy tükröződése annak a nagy flóra-feltáró munkának, amely BORBÁS, SIMONKAI és a többi flórakutató nyomdokain a múlt század utolsó évtizedeiben és századunk elején kialakult. Néhány hallgató különösen a mohákat és zúzmókat szinte szenvedélyes szeretettel gyűjtötte az ország minden részéből. A jelekből arra lehet következtetni, hogy a tanszéki moha- és zúzmógyűjtemény az 1000 lapot is meghaladta. A megmaradt lapok az egykori gyűjteménynek valószínűleg csak a tö-

redékét képviselik. És mindegyik lap szinte remekbeszabott darab, az ízlés és gondosság mintaképe. Az általunk még jórészt ismert egykori hallgatók munkájából néha-nyat az 1—8. kép mutat be. A jól préselt növényi objektumokat félkemény karton-lapon ügyes megoldással vastag celofán-lapocská mögé zárták. Ez a módszer a pre-parált növényeket a további használat során a sérüléstől megóvta. Minden prepa-rált objektumot lehetőleg még élő állapotban determinálni igyekeztek, nyilván ide-gen nyelvű határozókönyvek segítségével is, ami e munkának a tanuláson túl tudo-mányos jelleget is kölcsönöz.

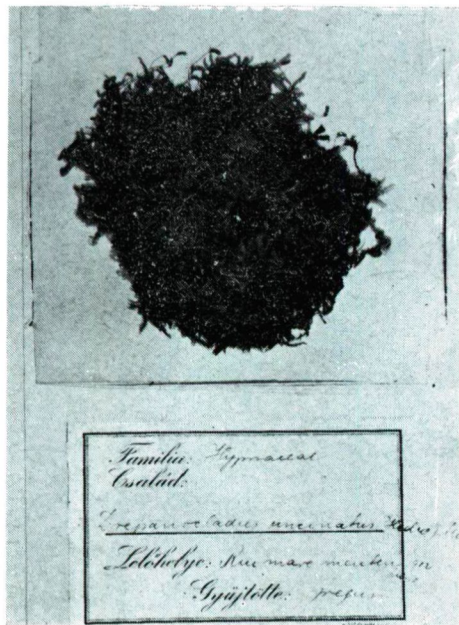
A mohagyűjtemény összeállításában különösen kitűntek: WOLCSÁNSZKY JÁNOS, 1904 (1. kép), STRAUB FERENC, 1905 (2. kép) és GREGUSS PÁL, 1912 (3. kép). A zúzmógyűjtemény gyarapításához különösen MARCZÉLLY KORNÉL, 1903 (4. kép), MÓCZÁR MIKLÓS, 1905 (5. kép), ZALA ISTVÁN, 1905 (6. kép) és QUINT JÓZSEF, 1906 (7. kép) járultak hozzá nagy szorgalommal. A mohák gyűjté-sében és determinálásában jelentő segítséget nyújtott PÉTERFI MÁRTON, aki Déva városban mint tanító működött, s korának elismert bryológusa volt. Nyilván az azonosítás céljából küldött időn-ként anyagot a Pedagógium hallgatói részére, akik a tanszéki gyűjteménybe ezt is besorolták. A 8. képen látható *Polytrichum*ot pl. PÉTERFI éppen Déva környékén 1894-ben gyűjtötte. PÉTERFI MÁR-TON nem íratkozott be a Főiskolára, de annak lelkes botanikus hallgatóival nagy önzetlenséggel állandó kapcsolatot tartott. A gyűjtő-feltáró munkában így olyan teljesítmény születhetett, amely még ma is teljes elismerést érdemel.

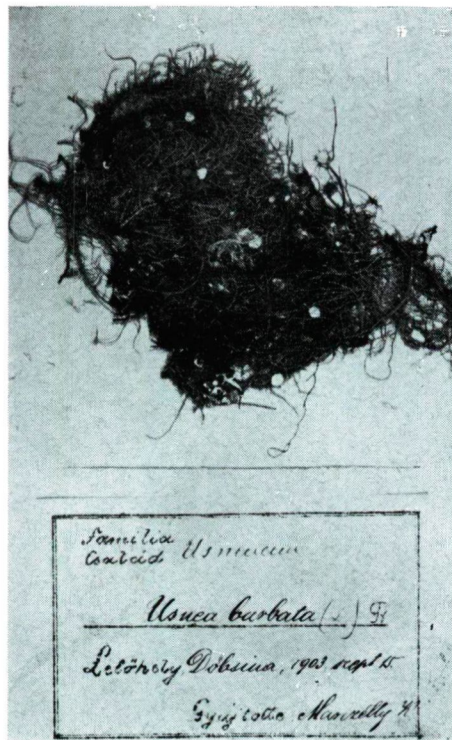
1. ábra. A *Funaria hygrometrica* moha herbá-riumi lapja. WOLCSÁNSZKY JÁNOS gyűjtése 1904-ből

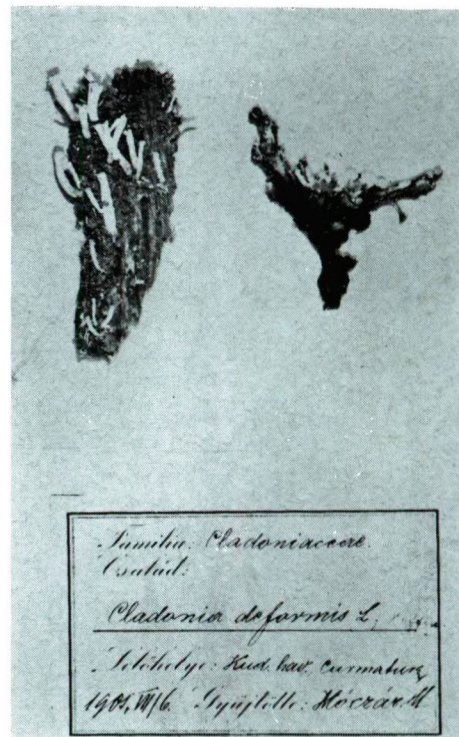
2. ábra. A *Polytrichum commune* moha herbá-riumi lapja. STRAUB FERENC gyűjtése 1905-ből

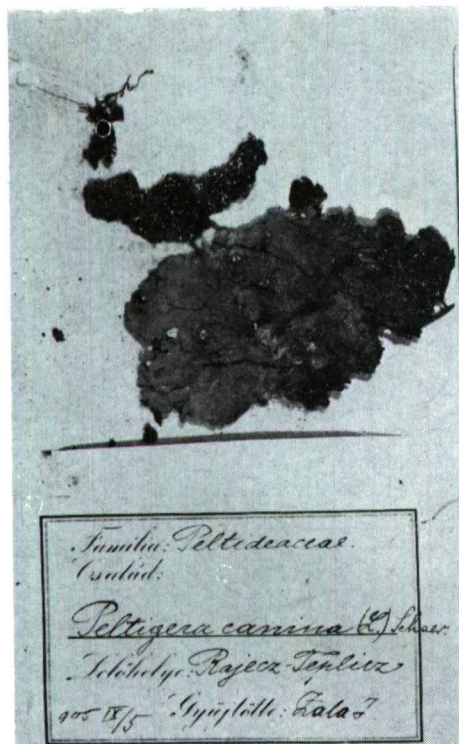
3. ábra. A *Drepanocladus uncinatus* moha herbáriumi lapja. GREGUSS PÁL gyűjtése 1912-ből

4. ábra. Az *Usnea barbata* zuzmó herbáriumi lapja. MARCZÉLLY KORNÉL gyűjtése 1903-ból

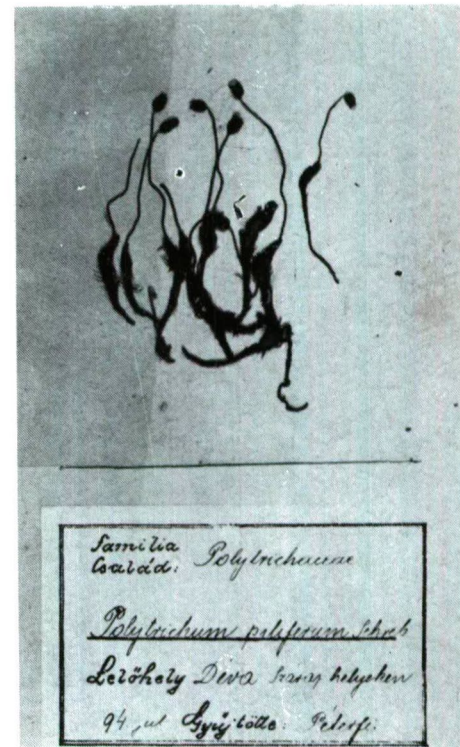
5. ábra. A *Cladonia deformis* zuzmó herbáriumi lapja. MÓCZÁR MIKLÓS gyűjtése 1905-ből

6. ábra. A *Peltigera canina* zuzmó herbárium lapja. ZALA ISTVÁN gyűjtése 1905-ből

7. ábra. Az *Usnea dasypoga* zuzmó herbárium lapja. QUINT JÓZSEF gyűjtése 1906-ból

8. ábra. A *Polytrichum piliferum* moha herbárium lapja. PÉTERFI MÁRTON gyűjtése 1894-ből

II. A Biológiai Collatio és szerepe a biológus tanárok képzésében

Főiskolánk elődjén, a Pedagógiumban folyó oktató-nevelő munkát igen hatásonan egészítette ki a Biológiai Collatio, amely a tantervi foglalkozásokon kívüli elmélyedés szolgálatában állt. A fejlődő biológiai tudomány iránt különösen érdeklődő, illetve a biológiában tovább dolgozni akaró hallgatóknak olyan köre volt ez, amely főként a mai szakköri és tudományos diákköri munkálatokat, s bizonyos mértékig a speciálkollégiumok és fakultatív órák funkcióit egyesítette magában.

A Pedagógium biológus körének ez az elnevezése nagyon találó, mert rámutat arra a feladatra, amelyet a lekes, megismerésre vágyó biológus diákok e körben végeztek: összegyűjteni, összehordani az akkori idők legnevezetesebb, legjelentősebbnek számító új biológiai eredményeit, felfedezéseit, s ezzel nagyban és differenciáltan hozzájárulni az akkor korszerűnek számító biológiai ismeretállag mennél többirányú elsajátításához. Erőbeli, áldozatos „adakozások” voltak ezek az esti összejövetelek a Pedagógium biológiai előadótermében, hogy ki-ki magától telhetően segítse a közösség ismeretbeli gyarapodását, s maga is mennél jobban épüljön belőlük. MARCZÉLLY KORNÉLTÓL, már mint tanítóképző-intézeti tanártól hallottam, hogy szellemi Csáki-szalmájának is nevezték eleinte ezeket az esti összejöveteleket, mert mindenkinek jogában állott, hogy a bőkezű és ingyenes ismeretnyújtásból mennél többet vigyen el magának.

A Biológiai Collatio áldozat volt, mert csak esténként, vacsora után jöhettek össze, úgyszólván egész napos elfoglaltság után, hiszen a biológia mellett fizikát és kémiát, sőt többnyire legnehezebb tárgyként matematikát is kellett tanulniok. Több idős tanítóképző-intézeti tanártól, a Biológiai Collatio egykori tagjaitól hallottam, hogy szinte felüldülés számba mentek náluk ezek az esti előadások, beszámolók és vitaestek, amelyeken az akkori idők biológiai „szenzációit”, vagy a saját gyűjtő, kutatómunkabeli eredményeit és problémáit megbeszélétek.

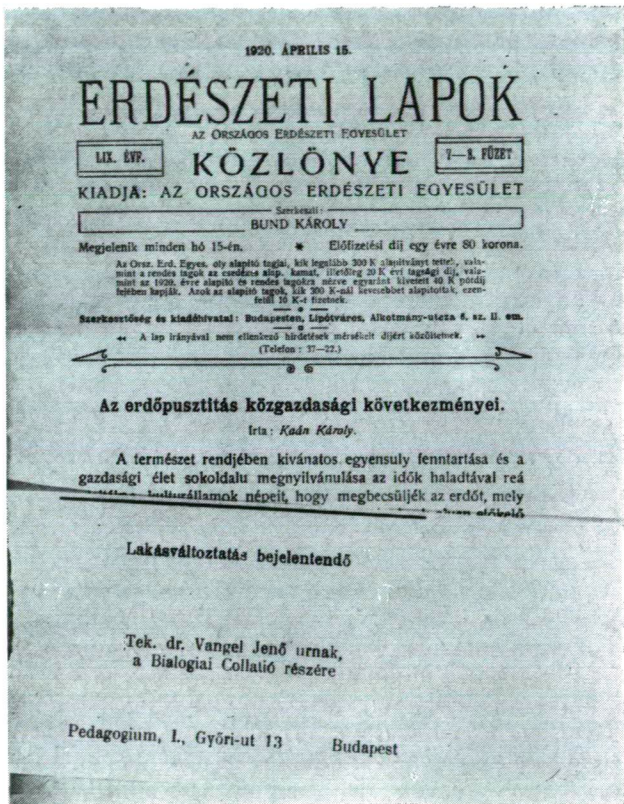
A Biológiai Collatio eléggé laza, rugalmas szervezetű közösség volt. Volt vezetősége, mindig a legkiválóbb felsőbbévesek közül, munkájuk vagy szervezőkészségük elismeréseképpen. A tagság is inkább csak önként verbúváldott, néha humán szakosokból is, a téma természetének megfelelően. Legfőbb feltétel az igazi érdeklődés volt. A tagok a közös érdeklődés miatt tisztelték, szereték és segítették egymást.

A Biológiai Collatiót leginkább összetartó erő a hallgatók szorgalmán és megismerési vágyán kívül igen jelentős mértékben VÁNGEL JENŐ személye volt, aki nemcsak mint a biológia tanára állt tekintélyben, hanem mint kutató tudós, és 1910-től mint az egész intézmény hosszú időn át működő igazgatója is. VÁNGEL JENŐ mindig gondoskodott arról, hogy a Collatio kutató, kiváló teljesítményt nyújtó tagjai anyagi vagy erkölcsi elismerésben is részesüljenek. Kivételes adottsága volt arra, hogy mecénásokat nyerjen meg a vezetése alatt álló intézmény, a Collatio, illetve a polgári iskolai tanárképzés nagy ügyének. Erre a támogatásra a Pedagógium eléggé rá is szorult, mert a nyújtott ellátmány általában szerény, sőt olykor szegényes volt. VÁNGEL JENŐ tudós, világosan látó, megnyerő egyénisége jelentősen vitte előre a régi Főiskola fejlődését. Az adományok eleinte csak a Collatiót, majd mindinkább az egész intézmény életét támogatták. Az indónként rendezett nagy kirándulások, gyűjtőutak, külföldi utazások jelentős mértékben e támogatásokból fedeződtek.

A Collatiót nemcsak magánosok támogatták, hanem tudományos egyesületek is. Ennek a szemléltetésére mutatunk be egy kis relikviát, amelynek jelentéktelen látszata mögül VÁNGEL JENŐ nagy gondoskodása és társadalmi tekintélye csillan elő. A 9. kép az Erdészeti Lapok egyik számát mutatja be. A füzet alsó felén feltéptelenül áll a nyomdai borítószalag a címzett megjelölésével: „Tek. dr. Vangel Jenő úrnak, a Biológiai Collatio részére”. A címzésből látható, hogy ez a tudományos lap a Biológiai Collatio részére folyamatosan járt, hiszen a szalagon a cím nyomtatottan

áll, a Collatio megjelölés előtt azonban VÁNGEL neve szerepel. A címzésnek ez a kettőssége kétféle módon magyarázható. Mivel a Biológiai Collatio nem volt hivatalosan elismert egyesület, a folyóirat küldését kérő VÁNGEL JENŐ a maga nevét is megjelölte. A másik eshetőség az, hogy ezt a kettős címzést az Erdészeti Lapok szerkesztősége, vagy maga az Országos Erdészeti Egyesület — ismervén VÁNGEL JENŐ nemes ügybuzgalmát — tiszteletből „önkéntesen” adta a nyomdának, jelezvén, hogy e szép törekvés mögött VÁNGEL JENŐ védnökösködő személye áll. Bármiként volt is, a pártfogó nemes gondoskodása, nevének a Collatioval való összeforrottsága vitathatatlan.

Mégis, az a körülmény, hogy az Erdészeti Lapok szóban levő példánya 1920 április 15-iki keltezésű, arra utal, hogy talán inkább a második magyarázat szerint történhetett a dolog. VÁNGEL JENŐ ugyanis 1918 december 29-én Budapesten meghalt. S erről az Erdészeti Egyesület is tudomást szerezhetett. Nem lehetetlen, hogy a lap szerkesztősége az elhunyt iránt való tiszteletéből küldte még egy ideig a lapot. De miért maradt a megcímzett borítószalag feltéptelenül? Lehet, hogy óvatossan kibontották és elolvasták a küldeményt, majd gondosan visszahelyezték a borítószalagba — emlékezésül, tiszteletből...

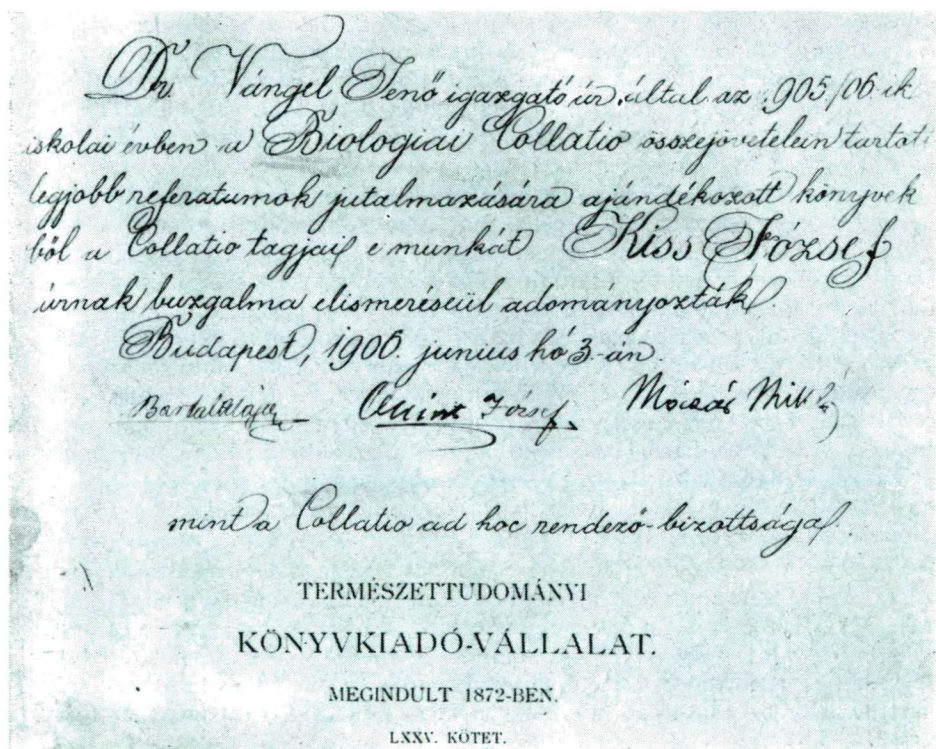
9. ábra. Az Erdészeti lapok 1920 ápr. 15-i számán a borítószalag kettős címzése is arra utal, hogy VÁNGEL JENŐ a Biológiai Collatio nemeslelkű védnöke volt

A Biológiai Collatio havonta vagy kéthetente tartott összejöveteleket. Ezen legtöbbszörre egy-egy hosszabb előadás, majd néhány rövidebb referátum hangzott el az akkori idők új biológiai eredményeiről. Előadók rendszerint az ifjúság közül kerültek ki. Ritkábban az oktatók is tartottak előadásokat. VÁNGEL JENŐ pl. több ízben is beszélt érdekfeszítő biológiai kutatásokról. Így került sorra pl. a Salvarsan-készítmény használata EHRlich—HATA felfedezése nyomán, ismételten a fajkelet-

kezés problémája a darwinizmus és a mutációs elmélettel kapcsolatban, a növényi szénasszimiláció és a kemoszintézis, az erdő- és természetvédelem kérdései, stb.

A Collatióban ritkán sor került arra is, hogy a tagok saját kutatási eredményeikről számoltak be. QUINT JÓZSEF pl. a Római-fürdő, GREGUSS PÁL pedig a Suriánitengerszem *Bacillariophyceae*-vegetációját kutatta. Eredményeikről a Collatio előtt mindketten előadást tartottak. E témákra főként azért került sor, — emlékezik vissza diákkorára a Kossuth-díjas GREGUSS professzor — mert VÁNGEL JENŐ nagyon kedvelte a vonzó morfológiájú kovaalgákat, amelyek akkoriban különösen az érdeklődés homlokterébe kerültek.

A Collatio legeredményesebben dolgozó előadói a tanév végén jutalmazásban is részesültek, amelyet ünnepélyes külsőségek között osztottak ki. A jutalmak szerények voltak, többnyire olyan biológiai tárgyú kézikönyvek, amelyek a leendő tanár saját kis könyvtára megbecsült darabjaivá váltak. Erre vonatkozóan is előkerült egy emlék, amelyet a 10. kép mutat be. A képen a Természettudományi Könyvkiadó-Vállalatnál megjelent Szutorisz: A növényvilág és az ember című könyv előlapja látható a jutalmazás indoklásával. Eszerint ezt a még ma is értékesnek számító könyvet a Collatio ad hoc bizottsága a nevezett tanárjelöltnek egyik legjobb referátum jutalmazásaként VÁNGEL JENŐ adományából nyújtotta át. Sajátságos, hogy a jutalmazott tanárjelölt akkor még biológus vonzódású volt, későbbi tanárkodása során viszont a matematika elismert pedagógusává fejlődött.

10. ábra. VÁNGEL JENŐ könyvadománya a Biológiai Collatio egyik eredményesen dolgozó tagjának. (Az átadó ad hoc rendező bizottság tagjai: Quint József, Bartal Alajos és Mócsár Miklós)

Összefoglalva: mai szemszögből a Biológiai Collatio az akkori tanterven kívüli biológiaoktatást három vagy négyféle funkcióval segítette. A vitaestek és referátumok többségben voltak, azaz a Collatióban inkább a mai szakköri jelleg dominált. Önálló kutatómunka ismertetésére és oktatói előadásokra ritkábban került sor, vagyis a mai tudományos diákköri, illetve speciálkollégiumi és fakultatív tárgyi funkció kevésbé került előtérbe.

III. Visszapillantás néhány biológus hallgató tanulmányaira és tanári életútjára

Az egykori Pedagógiumnak sok kiváló neveltje volt. Az előbbieken említett régi hallgatók közül öt olyanról emlékezünk röviden, akik tanulmányi téren és a Biológiai Collatióban különösen példamutatóan dolgoztak, s akiket a fennmaradt tárgyi emlékek vagy visszaemlékezések kiemelkedően áldozatkész egyéniségekként állítanak elénk. Méltassuk hát QUINT JÓZSEF, MÓCZÁR MIKLÓS, STRAUB FERENC, WOLCSÁNSZKY JÁNOS és GREGUSS PÁL életútját.

Quint József

A hazai nevelésügy és pedagógusképzés egyik legkiemelkedőbb újabbkori vezető egyénisége volt. Zsombolyán született 1882 április 28-án. Gyermekkorától nevelői pályára készült, szerette a megismerést és annak nyomban átlátnálását. Első vágya teljesült, Kiskunfélegyházán az Állami Tanítóképző Intézetben nyert tanítói képeztést 1901-ben. A budai Pedagógiumban folytatta tanulmányait, ahol 1904-ben kiváló tanári képesítést szerzett. A budapesti Tudományegyetemen tovább tanult, ahol 1906-ban a tanítóképző-intézeti tanári képesítést is elnyerte.

Pedagógiumi tanulmányainak három esztendejét nagy akarással használta ki. Ernyedetlen szorgalommal tett eleget a már ismertetett sokrétű tanulmányi követelményeknek, s a kortársak visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy az ötféle szak minden ágában kitűnt példamutató kitartásával, kezdeményezőkézségével és nagy-nagy segíteniakarással. E tulajdonságok adományozták részére, hogy diáktársai öregebb fejjel is hallgattak szavára, már másodéves korában is vezetőjüknek ismerték el. A megismerés minden területe érdekelte, legfőképpen mégis a biológiai stúdiumok felé vonzódott. Mind botanikai, mind zoológiai téren rendkívüli alaposággal tevékenykedett. Tárgyi emlékek beszélnek róla, hogy a botanikai gyűjtőmunkában fáradhatatlan volt, kezdeményezte a herbárium összeállítását, s különösképpen a tudományos kutatómunka megszervezését. A Biológiai Collationak igen aktív tagja volt, referátumait nagy figyelemmel hallgatták, s hangját a vitákban is többnyire véleményformálóan fogadták el.

Egyetemi tanulmányai alatt is hűségesen élt a pedagógiumi életben. A polgári iskolára már végzett tanár volt, mégsem fordított háttal a tavaly előtt még Alma Maternek. Még 1906-ban is gondolt a pedagógiumi herbáriumra, s a 7. kép bizonyossága szerint azt további gyűjtéseivel gyarapította. A Biológiai Collationak továbbra is hűséges tagja, véleményformálója, s a 10-ik kép azt beszéli el, hogy mint tanítóképző-intézeti tanár is a Collatio ad hoc bizottságában a jutalmat átnyújtók vezetőjeként szerepel.

Mint tanítóképző-intézeti tanár Budapesten tanít. Ezzel nem érzi magát befutottnak, sorsának azt még keményebb munkával hálálja meg. Pedagógiai tevékenysége jutalmaként 1916-ban tanítóképző-intézeti igazgatóvá nevezik ki. Közéleti mun-

kássága folyton szélesedik. A Köznevelési Tanács, a Testnevelési Tanács és a Tankönyvügyi Bizottság tagja. Később a Testnevelési Főiskola előadó tanára is volt. Kortársi visszaemlékezések beszéltek róla, hogy a Tanácsköztársaság idején áldozatkészen dolgozott.

Irodalmi munkássága igen termékeny. A Biológiai Collatióban kutatómunkát végez, s a Budapest melletti Római-fürdő és a trencsénteplenci tó kovamoszat-vegetációját tárja fel. Ennek a termése a Növénytan Közleményekben (1905—1908) lát napvilágot. A szükség úgy hozta, hogy Test- és egészségtan könyvet írjon a tanítóképző-intézetek számára, amely akkoriban házagópólónak számított. Áldozatos munkásságára talán mégis leginkább az jellemző, hogy a népiskolákat is segítette tankönyvek írásával. Pedagógiai gondolatait számos értékes tanulmányban foglalta össze.

QUINT JÓZSEF élete viszonylag rövid volt, 47 éves korában, élete beérettisége idején hunyt el 1929 április 28-án. A magyar nevelésügy nagy, mindenkor segítőnkész egyéniségét veszítette el benne. Élete rövidsége a sok-sok segíteni akarásért adósa maradt, de talán ezért is biztosít részére az emlékezet a nagy nevelők körében maradandó helyet.

Móczár Miklós

A hazai tanítóképzés és népművelés egyik igen erős oszlopa volt. Kiskunfélegyházán született 1884 december 3-án, kisparaszt szülők 12-ik gyermekeként. Nevelő-környezete a Mi Sándorunkat is nevelő félegyházi tanyavilág volt, onnan hozta magával a föld és művelői iránti rajongó szeretetét... És ezekhez hű is maradt egész életén át.

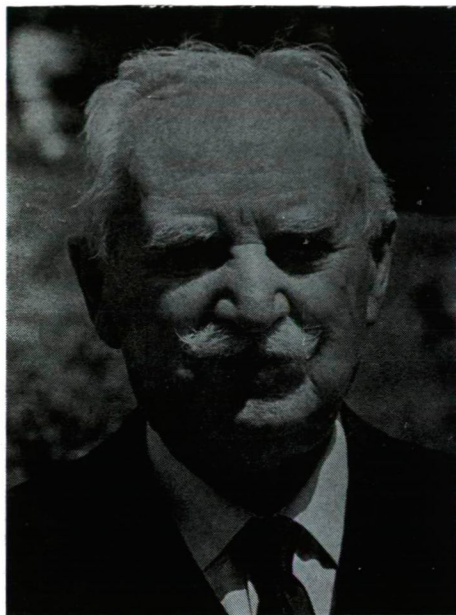
Gyermekfejjel is életfeladatként látta a dolgozók anyagi, erkölcsi és kulturális emelését, de emellett a természetben való búvárkodást is, — s mint egyik életrajzában írja: ezért lett pedagógus.

A félegyházi Tanítóképzőből kitűnő oklevéllel került ki, s ugyanezen őszön még gazdasági tanfolyami bizonyítvánnyal, három doboz rovargyűjteménnyel és kis herbariumnyi szárított növénnel is felszerelve, nagy akaraterevével és hivatástudattal ment fel a budai Pedagógiumba, ahol rátermettsége láttán VÁNGEL JENŐ csakhamar rábízta a Főiskola akkor még kezdetleges rovargyűjteményének kezelését és fejlesztését. Polgári iskolai tanári oklevelét 1906-ban nyeri, majd utána 1908-ban a budapesti Tudományegyetemen a tanítóképző-intézeti tanári oklevél birtokosa is lesz.

A Biológiai Collatio munkájába ugyancsak nagy aktivitással kapcsolódott be, s míg QUINT JÓZSEF a botanika, Ő a zoológia terén fejtett ki magas nivójú munkát. Tapasztalásbeli nagy természetismeretét és kiváló felkészültségét diáktársai értékelték, így nemcsak a Collatio vezetésében, hanem — mint arról a 10. kép is tanúsodik — annak ad hoc bizottságaiban is gyakran helyet foglal. Collatiobeli referátumai a zoológia és annak gyakorlati vonatkozásai köréből kerülnek ki. A Collatio munkájáról egyébként az Ifjúság c. folyóirat 1905-ös évfolyamának egyik számában tájékoztatást is írt.

Tanári okleveleivel zsebében egy évig a Főiskola kollégiumában felügyelőtanároskodik, majd tanári állásba kerül. Részt vesz a jénai egyetem egy tanfolyamán, majd tanulmányozza Halle, Berlin, Hamburg, Drezda, Prága, Wien természettudományi múzeumait és állatkertjeit. Amikor a Pedagógiumot hat év után elhagyta, 45 doboz bogár- és darázsgyűjtemény bizonyította, hogy méltó volt VÁNGEL JENŐ bizalmára. Mint képzőintézeti tanár Kassán 10 évig, szülővárosában Kiskunfél-

egyházán ugyancsak 10 esztendeig működik, majd 1930-ban a jászberényi Állami Tanítóképző Intézet igazgatójává nevezik ki. Itt működik 1942-ig, nyugalomba vonulásáig. A jászberényi Képzőt nyolc esztendő alatt mintaintézeté alakította. Virágkultuszt létesített, s mint írja: „*A virágos iskola, virágos város, virágos tanya és virágos lélek indult el onnan hódító útjára!*”.

Móczár Miklós
(1884-1971)

Rendkívül széles körű munkát fejtett ki pedagógiai, népművelési, társadalmi és tudományos téren egyaránt. Tankönyveinek száma 25, s gyakorlati irányú nevelési elveit és módszereit 40 tanulmányban fejtette ki. Írt az iskola és a tájegység kölcsönös egymásrahatásáról is, e téren megelőzve a táj- és falukutatást. A népművelésben nemcsak mint előadó, hanem mint gondnok és elnök is tevékenykedett. Évente kb. 30—40 népművelési előadást tartott.

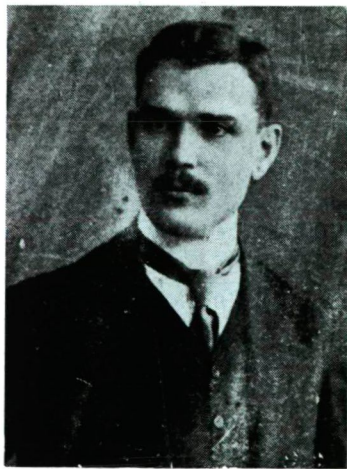
A felszabadulás után tovább dolgozik, leghosszabb ideig a Természettudományi Múzeum Állattárában. Nemzetközileg is elismert entomológus volt. A Magyar Rovartani Társaságnak évtizedeken át választmányi tagja, s a Frivaldszky-plakett adományozásával is kitüntetik. A 25 doboznyi Hymenoptera-gyűjteményét rendeletileg védetté nyilvánították. Az a nagy megtiszteltetés is érte, hogy egy, a tudományra nézve új bogárfélét az ő nevééről neveztek el.

Élete alkonyán, 87 esztendősen korábban hunyt el 1971 januárjában. Kutatási eredményeiről temetési búcsúztatóján hangozott el: „Nem lesz nemzedék, suhanjon bár tova évtizedek sokasága, amely nem lesz kénytelen visszapillantani ezekre az alapvető munkákra.” De talán még ennél is több volt tanítói tevékenysége. A félegyházi határ zöld búzamezői között épült fel, s szülőföldje iránti vonzalom hajtotta egész életútján, hogy tanítsa tanítónemzedékek során át a búzamezők népét...

A falusi nép felemeléséért egész életén át dolgozó pedagógus típusa, akiből a nagy tudományos talentum nem nőhetett ki a tér- és időbeli környezet mostohasága miatt. Az akkori Máramaros-megyei Hosszúmezőn született 1881 július 26-án. Nehéz iskolázási viszonyok közepette Ungvárra, az ottani Tanítóképzőbe kerül, ahol szorgalmas munkája árán képesítést nyer, s nyomban Boroskó község tanítója lesz. A körülmények-adta sorsával már-már megbékél, amikor felettesei kiváló képességeit felismerve úgy határoznak, hogy további tanulmányokra javasolják.

Némi támogatással a budai Pedagógiumba kerül, ahol nagy lendülettel fog munkához. A Biológiai Collatio megindításában jelentős tevékenységet fejt ki, részben előadásokkal, részben kutatómunkával. Alighanem kissé visszahúzódo természetére vezethető vissza, hogy a Collatio vezetésében kevésbé szerepel. Kutatói munkássága már másodéves korában kibontakozik, s figyelmét elsősorban a mohák ragadják meg. Korai kapcsolatot létesít a dévai magányában szüntelenül dolgozó PÉTERFI MÁRTONnal, aki szívesen segíti, s akitől sokat is tanul.

A Pedagógiumot 1903-ban végzi el, de az Alma Materrel továbbra is kapcsolatban marad. Lehetőségei szerint résztvesz a Collatio munkájában is. A mohákat fáradhatatlanul kutatja, s ezutáni gyűjtéseinek egy részét is a Pedagógiumnak aján-dékozza. Az 1. képen látható moha is ily módon került a Pedagógium birtokába 1904-ben, vagy az utána következő években. Közben nagy tudományos tervek érle-lődnek benne. A Keleti Kárpátokban és az Alpokban sok mohát gyűjt azzal a cél-kitűzéssel, hogy összehasonlító vizsgálatukkal alkalmazkodó képességüket is fel-fedje. E gyűjteménye valószínűleg teljesen elpusztult. A Növényteni Közlemények hasábjain 1905-ben jelenik meg egy mohatanulmánya „Beiträge zur Kenntniss der Laubmoose Ungarns” címmel.

Wolcsánszky János
(1881-1959)

Tanári működését 1905-ben kezdi a temesvári polgári iskolában. A mohákat itt is tanulmányozza, s a már nagyra növekedett mohaherbáriumáért a Magyar Tudu-mányos Akadémia elismerő levéllel tüntette ki. Az első világháború alatt 1914-től 1918-ig mint tartalékos tisztnek katonáskodnia kellett. A háború után 1918-ban Ba-

lassagyarmatra kerül, ahol a polgári iskolában eleinte mint tanár működik, majd igazgatóvá nevezik ki. Az új körülmények között életcélját is másként látja. A mohák szenvedélyes kutatása helyett egész energiájával a nevelés felé fordul. Gyermekkorára emlékezve elsősorban a nehéz iskolázási viszonyokon igyekszik segíteni. A nógrádmegyei munkás- és parasztgyermekek számára kollégiumot szervez, a leánytanulók részére pedig két éves továbbképző kereskedelmi tanfolyamot. A köznevelés terén ez nagy eredmény volt.

Balassagyarmaton hunyt el 1959 december 17-én, 78 éves korában. Életútja nehéz volt, de nevelési eredményekben nagyon gazdag. Az áldozatos tenniakarás az eleinte ambiciózus tudós egyéniséget hivatott pedagógussá avatta, akinek emléket elsősorban tanítványai tisztelete és szeretete őrzi.

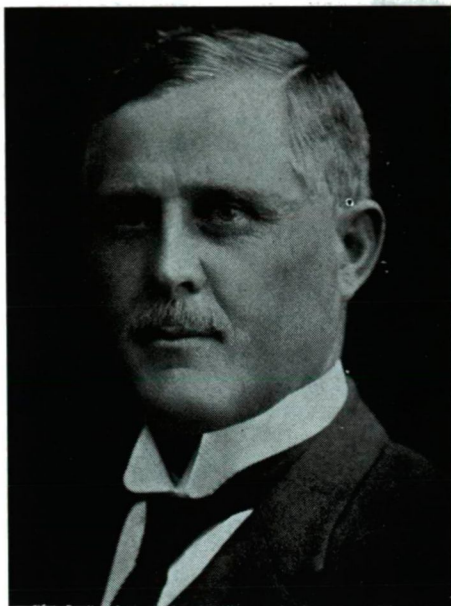
Straub Ferenc

A lényeglátásra és a pontos, önálló véleményformálásra való nevelés pedagógusegyénisége volt. Életútján a sokirányú képzettség és tág látókör áldozatos munkakészséggel párosult. A Bács-Bodrog megyei Újfutak községben született 1884 március 8-án. Pedagógusi pályára készült. A kalocsai Tanítóképzőben 1899-től 1903-ig tanul, majd a budai Pedagógiumban folytatja tanulmányait 1906-ig. Utána a budapesti Tudományegyetem természettani szakcsoportján folytatja tanulmányait, s 1908-ban tanítóképző-intézeteti tanári oklevelet nyer.

A Pedagógiumban matematikát, kémiát, fizikát és biológiát egyaránt tanul, visszaemlékezései szerint botanikát és matematikát különösen nagy vonzalommal. Tevékeny tagja a Biológiai Collationak, ahol referátumokat tart és kutatómunkát is végez. A zuzmók és a mohák egyaránt nagyon érdeklik, s ezek tanulmányozásába még pedagógiumi hallgató korában belekezd. Egyetemi tanulmányai során különösen a zuzmók rendszertanával foglalkozott részletesen, de a mohákat is tovább tanulmányozza. Erre több tárgyi emlék is utal. A 2. képen látható *Polytrichum* mohát pl. Polhorafüdüön gyűjtötte. A mohák behatóbb tanulmányozása során PÉTERFI MÁRTONnal tudományos kapcsolatba kerül. Erről egyébként a *Fragmenta Botanica* 1962-es évfolyamában BOROS a következőket írja: „A Tiszamentén STRAUB F., tanárjelölt és társai gyűjtenek először: Alpárról 6, PÉTERFI által revideált mohát említenek (1907).” Szorgalma e téren úttörő jellegű volt. Egyetemi tanulmányi ideje alatt több tanulmányi utat is tett Horvátország, Ausztria és Olaszország területére.

Tanári munkáját a nagyvárad Tanítóképzőben kezdi 1908-ban, ahol 1923-ig működik. A következő évben Szegedre kerül az itteni Tanítóképzőhöz, s itt tanít nyugdíjaztatásáig, 1943-ig. Munkáját példás pontossággal és nagy elhivatottsággal végzi. Szegedi működése során VADÁSZ ZOLTÁN gyakorló iskolai tanítóval együtt népiskolai tankönyveket és vezérkönyveket ír. Éspedig: 1. Számolás és mérés tanításának vezérkönyve népiskolák I—IV. o. számára (második kiadásában e mű három részben jelent meg, a I—II., III—IV. illetve V—VI. osztályokra vonatkozóan). 2. Természeti, gazdasági, háztartási ismeretek vezérkönyve (III—IV. o. anyaga). 3. Népiskolai tankönyvek: a) Természeti, stb. ismeretek III—IV. o. (1932); b) Természeti, stb. ismeretek V—VI. o. (1931); c) Az élet számokban I. o. (1942); d) Az élet számokban V. o. (1943).

Az 1928—29-ik tanévtől kezdve mint szakvezető tanár résztvesz a tanítóképző-intézeteti tanárok képzésében is. A biológia-kémia szakos tanítóképző-intézeteti tanárjelöltek (okl. polgári iskolai tanárok) tanítási gyakorlatait vezeti nagy lelkiismeretességgel. E sorok írója is abban a szerencsében részesült, hogy nála taníthatott, s halk

Straub Ferenc
(1884 1944)

szavú tanácsaiból sokat tanulhatott. Pontos és igényes munkája elismeréseként intézeti igazgatóhelyettesi, majd tanulmányi felügyelői és c. igazgatói kinevezéssel tüntetik ki.

Közvetlenül a felszabadulás után a szegedi Tanítóképző Intézet egyik jegyző-könyvében a következőket rögzítették le munkásságáról:

„36 évet töltött a magyar tanítóképzés szolgálatában. Példaadó tanári személység, kiváló szakember. Sok értéket indított el a kutatás és a tanári hivatás felé. Mint tanár és mint az ifjúsági egyesület vezetője a legszegényebb társadalmi réteg fiait segítette, támogatta, vezette. Emberi és tanári magatartása: törődött tanítványaival. Segítséget adott a magyar tanítóság kezébe könyveivel.”

Szegeden húnyt el 1944. szeptember 23-án. Ez a tudományos vonzódással induló, majd kétszeresen is a magyar pedagógusképzés nagy ügyébe torkolló életút sok-sok értéket nyújtott a magyar nevelésügy számára. A Tőle nyert szellemi kincsek a tanítványok generációin át továbbadódtak és tovább sokszorozódnak.

Greguss Pál

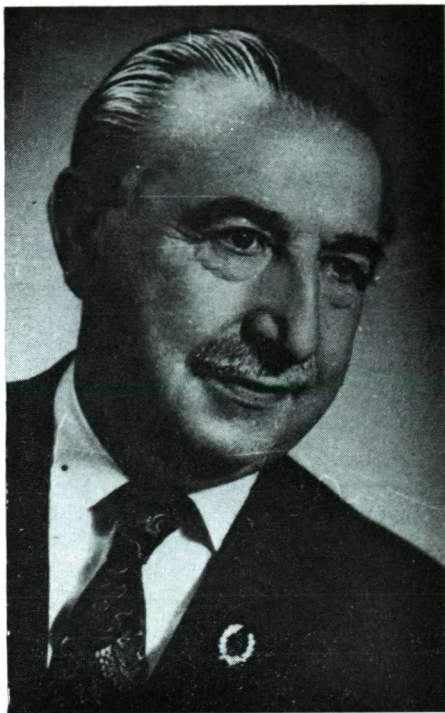
Rendkívüli munkaszeretet, önigényesség és a tanítványok mindenkori példamutató segítése jellemzi ezt a nagy, még ma is egyenesen haladó pedagógusi életutat, amely egyben egy élet tudományos munkásságára alapozódott. GREGUSS PÁL a Csanád-megyei Torna községben született 1889 december 31-én. Nehéz gyermekévek után 1906-ban az aradi Tanítóképzőbe kerül, ahol WAGNER JÁNOS, a neves botanikus is tanára volt. WAGNER a botanikát szerető fiatal tanítójelöltet a nyári szünetekben a Retyezátra, a Máramarosi havasokba, az Aldunára, Horvátországba, a Plje-

sevicára, a Plitvicai tavakhoz és az Isztriai félszigetre küldi botanizálás céljából. Az ezekről szóló pályadolgozataiért díjakat is nyert, s egy dolgozata nyomtatásban is megjelent.

Kitűnő-rendű tanítói oklevéllel 1910-ben a budai Pedagógiumba került, ahol hamarosan VÁNGEL JENŐ mellett tanársegédeskedett. Botanikus tanára MOESZ GUSZTÁV volt. Másod- és harmadéves korában a Kudzsiri havasok növényzetét gyűjti össze, majd a Suriáni tengerszem kovamoszatait tanulmányozza. Ez utóbbiról szóló dolgozatával a Természettudományi Társulat Schilberszky Károly-féle Millenniumi jutalomdíját nyeri el. Munkái nyomtatásban is megjelentek. A Biológiai Collatióban is jelentős munkát végez. Itt számos előadást tartott, több alkalommal a származástani elméletekről. Jeles rendű tanári oklevelével 1913-tól tovább folytatja tanulmányait a budapesti Tudományegyetemen. A háború kitörésekor 1914-ben be kell vonulnia, de közben 1916 nyarán módja nyílt a tanítóképző-intézeti tanári oklevél elnyerésére is. Katonai parancsnoksága 1916 őszén a prágai német egyetemre vezényelte, ahol mint tanársegéd másfél évet töltött. Módja volt PASCHER és más nagynevű professzorok hallgatására is. PASCHER biztatására írta meg „Ein Gedanke zur polyphyletischen Entwicklung der Pflanzenwelt” c. nagyobb dolgozatát, amely a Beihefte zum Botanischen Zentralblatt-ban jelent meg. Mint rokkant segédszolgálatost 1917-ben a csáktornyai Tanítóképző Intézethez nevezték ki, majd Csáktornya megszállása után 1919-ben a budapesti Tanítóképzőbe mint helyettes tanár került.

Pedagógiai tanulmánya eredményeként hamarosan kinevezést nyer a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolára, ahol mint tanársegéd és gyakorló iskolai tanár működik 1928-ig, a Főiskola Szegedre helyezéseiig. A Főiskolán lendületesen dolgozik. Több tudományos tanulmányt ír, s a doktorátust is leteszi, majd a budapesti Tudományegyetem 1927-ben „A száras növények ivaros szaporodása” c. tárgykörből magántanárává habilitálta. A Debreceni Egyetem újonnan létesülő Természettudományi Karán őt kérték fel a Növénytani tanszék megszervezésére, majd 1928-ban a Szegedre lehelyezett Főiskola Növénytani tanszékére nevezik ki. Érdeklődése itt az örökléstani problémáktól a szövettani-xylotómiai kérdések felé irányul. Több praehisztórikus faszén- és famaradvány meghatározásakor látja meg, hogy e téren a fajok determinálása az összehasonlító szövettani munkák híján nagy nehézségekbe ütközik. Ezért 1938-ban megjelenteti „A hazai őshonos lombosfák meghatározókulcsa szövettani alapon” c. munkáját, amelyben kb. 60-féle fa szövettani alapon való determinálását kíséri meg.

A szegedi Tudományegyetem Növénytani tanszékére 1941-ben nyer kinevezést. Ettől kezdve tudományosan még többet dolgozhat. Így jelenik meg magyar és német nyelven 1945-ben „A középeurópai fák és cserjék meghatározása szövettani alapon” c. nagy munkája, amely 1000 eredeti mikrofényképpel és 250 tábla eredeti rajzzal nemzetközi viszonylatban is nagy elismerést vívott ki. Ezt nemzetközileg is mint a világirodalom egyik fontos forrásmunkáját tekintik. Mint xylotómus szakembert a növénypaleontológusok is mindinkább többször keresik meg növényi kőületek determináltatása céljából. Különösen a fenyőmaradványok meghatározása ütközött nagy nehézségbe, összehasonlító munka híjával. Ezért a fenyők xylotómiájába nagy kitartással mélyed el. „Az élő nyitvatermők xylotómiája” c. akadémiai doktori értekezése 1955-ben angol és német nyelven egyaránt megjelenik, s ezt nemzetközi viszonylatban is mint alapvető forrásmunkát emlegetik. E mű a lipcsei Nemzetközi könyvkiállításon és Magyarországon is „Az év legszebb könyve” kitüntetést nyerte, s rövidítve orosz nyelven is megjelent. Az „Identification of living Gymnosperms on the basis of their xylotomy” c. munkája 1970-ben jelent meg, ismertetve a bolygónkon élő összes fenyőfélék xylotómiáját. Ez munkássága csúcsteljesítménye volt.

Greguss Pál
(1889-)

GREGUSS PÁL életútját közel 300 mű megírása jelzi. Ebből 30 tudományos könyv, 35 iskolai tankönyv és egyetemi jegyzet. Ennek elismeréseként Kormányzatunk 1955-ben, 1959-ben, majd harmadszor 1965-ben a Munka Érdemrend aranyfokozatával tüntette ki. A Kossuth-díj ezüst-fokozatát 1958-ban nyeri el. Az egyetem dékánjaként és rektoraként is működött. Számos külföldi kitüntetésben is részesült. A Francia Botanikai Társaság 100 éves fennállása alkalmából emlékéremmel jutalmazza. Számos külföldi tudományos társaság tiszteletbeli tagjává választotta. Ma is kb. 400 külföldi kutatóval tart kapcsolatot.

Az elmondottak GREGUSS professzor életútjának nagy tárgyi értékei. Ezek mellett fő hivatásaként a biológus tanárok és kutatók százait indította útnak, akik között egyetemi és főiskolai tanárok, illetve tudományos főmunkatársak is szép számmal szerepelnek. Mindannyian nagyon sokat kaptunk Tőle, s Mesterünknek Főiskolánk 100 éves fennállásának ünneplése alkalmából is mindannyian kívánunk sok erőt és jó egészséget.

IV. Befejezésül

Tartozunk még annak megemlékezésével, hogy az egykori Pedagógium, ill. az annak utódaként szereplő Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola a biológusok között még számos kiválóságot nevelt. Ezek többségükben idehaza, részben külföldön értek el nagy sikereket. Hazai neves botanikusaink között szerepel WAGNER JÁNOS, aki a Pedagógiumot még a múlt században végezte. Mint tanítóképző-intézeti tanár

Csáktornán, Kiskunfélegyházán és Aradon működött, ahol Greguss Pál is tanítványa volt. Később Budapesten tanítóképző-intézeti igazgató, majd a tanítóképző-intézetek országos főigazgatójává nevezték ki. Több botanikai mű szerzője, tiszteletére nevére több növényt is elneveztek. A század elején a Pedagógium hallgatója volt KITTENBERGER KÁLMÁN is, a neves Afrika-kutató, aki tanulmányait 1902-ben megszakította és Kelet-Afrikába utazott a Kilimandzsáró és környéke zoológiai viszonyainak tanulmányozására. Afrikában több ízben járt, s leginkább a Magyar Nemzeti Múzeum részére gyűjtött. Úti- és vadászélményei leírásával szinte új természettudományos műfajt teremtett. A Pedagógiumban tanult NYÁRÁDY ERASMUS GYULA neves botanikus is, aki különösen Kolozsvár fióráját tanulmányozta részletesen, de Románia flórájával is behatóan foglalkozott. A Román Tudományos Akadémia is tagjául választotta. A régi pedagógiumi tanítványok között említhetjük még BÁNYAI JÁNOST is, az elismert geológus-botanikust, aki mint Abrudbánya polgári iskolájának igazgatója az Erdélyi Érchegység geológiai, bányászati és archeológiai viszonyait tanulmányozta. Később a székelykeresztúri polgári iskola igazgatójaként a Hargita geológiai felvételezését végezte a bukaresti Geológiai Intézet számára. Sokirányú egyéniség, botanikai felfedezései is jelentősek, s 1931-től néprajzi folyóiratot is szerkesztett. A pápai Tanítóképzőben hosszú időn át tanított a két kiváló pedagógus, MARCZÉLLY KORNÉL és ZALA ISTVÁN, akik a Pedagógiumban csaknem egyidőben diákoskodtak, s később tanári pályájukon együtt dolgozva segítették egymást.

Sok nevet és hozzájuk fűződően sok-sok eredményt lehetne még felsorolni. Célkitűzésünk azonban csupán csak néhány mozaikkövecské egymás mellé illesztése volt, hogy nagy vonásokban képet nyújthassunk a régi biológusképzés módjáról, nehézségeiről és eredményeiről.

БОТАНИЧЕСКИЕ МОЗАИКИ ИЗ ЖИЗНИ СТУДЕНТОВ-БИОЛОГОВ СТАРОГО ПЕДИНСТИТУТА

И. Куш

По случаю столетия Сегедского Педагогического Института автор на основе предметных памятников и воспоминаний рисует картину о том, какова была подготовка преподавателей — биологов в пединституте (Pedagógium), предшественнике нашего института. Картина даётся приблизительно о первом десятилетии нашего века, и относится в первую очередь к учебной работе по ботанике. В то время биологи изучали как специальную дисциплину не только химию, но и физику и математику. Это препятствовало углубленной работе, в то же время дало такой синтез, который охватил всю тогдашнюю систему знания о материальном мире. На I. курсе были дисциплины фундаментального характера, на II-III курсах были систематизирующие и специализирующие дисциплины. На II. Курсе каждый студент собрал собственный гербарий и на III. курсе его разработал. Автор говорит и о профессорах.

Учебно-воспитательную работу хорошо дополнило т. н. Биологическое общество „Collatio”. Оно было таким обществом студентов, которое дало желающим глубже проникнуть в биологию обзорные лекции и рефераты, и в то же время сделало возможным проведение их любому из студентов. Здесь проводилась и отчасти научно-исследовательская работа. Снимки П 1—8 изображают собранные и разработанные растения гербария. Картины П 9—10 показывают моменты из жизни биологического общества „Collatio”.

Следующая часть показывает учебную работу и преподавательский путь пяти бывших студентов Quint József, Móczár Miklós и Straub Ferenc работали в педучилище, Wolcsánszky János был директором гражданской школы, а Greguss Pál как профессор пенсионер и сегодня ведёт научно-исследовательскую работу.

BOTANISCHE MOSAIKS AUS DEM LEBEN VON BIOLOGIE-HÖRERN DER ALTEN HOCHSCHULE

I. Kiss

Anlässlich des Zentenariums der Szegeder Pädagogischen Hochschule gibt der Verfasser aufgrund objektiver Andenken und Rückerinnerungen ein Bild über die Ausbildung der Biologie-Lehrer an dem einstigen Vorläufer der Hochschule, dem Pädagogium. Das Bild stammt etwa aus dem ersten Dezennium unseres Jahrhunderts und bezieht sich vor allem auf die botanische Studienarbeit. Damals lernten die Biologen nicht nur Chemie, sondern auch Physik und Mathematik als Hauptfächer. Dies behinderte die Vertiefung in die Arbeit in einer bestimmten Richtung, gab aber gleichzeitig eine Synthese, welche das damalige ganze Kenntnissystem der materiellen Welt umfasste. Im I. Jahrgang gab es Grundlegungs- und im II. systematisierende und spezialisierende Studien. Im II. Jahrgang hatte jeder Hörer ein eigenes Herbarium zu sammeln, das er dann im III. Jahrgang aufarbeitete. Verfasser tut auch der enistigen Professoren Erwähnung.

Wirksam ergänzt wurde die Unterrichts- und Erziehungsarbeit durch die sog. „Biologische Collation“. Dies war ein Verein der Studenten, der für die eine Vertiefung in die Biologie anstrebenden Hörer orientierende Vorträge und Referate bereitstellte und gleichzeitig auch deren Abhaltung für jedermann ermöglichte. Hier wurde teils auch wissenschaftliche Forschungsarbeit geleistet. Die Aufnahme 1—8 veranschaulichen die gesammelten und aufgearbeiteten Herbariumspflanzen während die Photos 9—10 Dokumente bzgl. des inneren Lebens der Biologischen Collation bieten.

Im folgenden Teider Arbeit findet sich eine Darstellung der Studentätigkeit und der Lehreraufbahn von fünf einstigen Hörern: *Joseph Quint*, *Miklós Móczár* und *Ferenc Straub* wirkten in der Lehrerbildungs-Anstalt, *János Wolcsánszky* war Direktor der Bürger-Schule und *Pál Greguss* — als pensionierter Universitäts-Professor — widmet sich auch heute noch der wissenschaftlichen Forschungsarbeit.